کوردۆلۆژی لە وولاتی چیک....وەرگێر ڕزگار ڕەنجەڕۆ

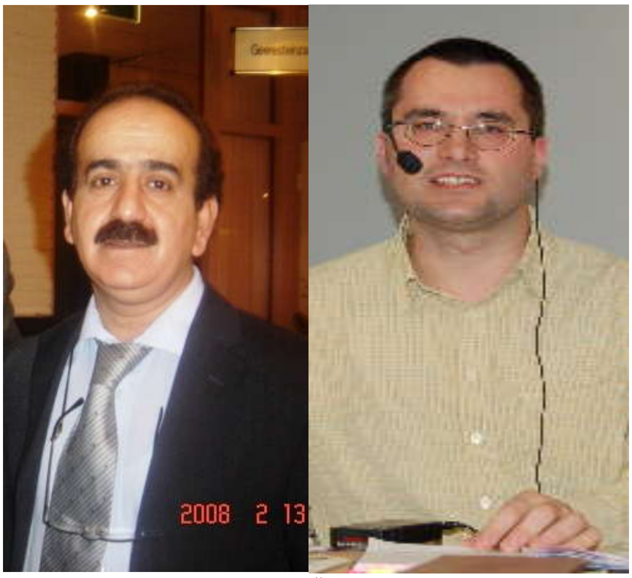

ڕۆژنامەنووس پێتر کوباڵێک   ڕزگار ڕەنجەڕۆ

بەشی یەکەم :

پێشەکی

کاتی ئەوە هاتووە ئەو کەسایەتیانەی بەبێ بەرانبەر خزمەتی پرسی ڕەوای گەلەکەمان دەکەن هەر هیچ نەبێت نووسینەکانیان وەربگێڕیننە سەر زمانی شیرینی کوردی و نەوەی ئەمڕۆ و دواڕۆژمان بزانن کە گەلی کورد لە دەرەوە دۆستی ڕاستەقینەی زۆرە و دەبێ لە پاشەڕۆژدا ئاوڕیان لێبدرێتەوە یاخود هەر هیچ نەبێت لە کوردستانی ئازاد دا شەقامێک ، کوچەیەک ، یا قوتابخانەیەکیان بە ناو بکرێت . لەوانەی کە من لە نزیکەوە دەیانناسم زۆرن بە تایبەتی لە وولاتی چیک ، ساڵی 1990 کە دەستم کرد بە ئامادەکردنی ماستەرنامەی خۆم لە لایەن زانکۆکەمانەوە پسپۆڕێک دەستنیشان کرا بۆ سەرپەرشتی لێکۆڵینەوەکەم ئەویش دکتۆرە { ئەدیڵا کرژیکاڤۆڤا } بوو ئەو کەسایەتیە تا کۆچی دوایشی کرد بە سەدان لاپەرەی زێڕینی نەخشاند بۆ پرسە ڕەواکەمان ئەگەر خوا تەمەن بدات زۆری وەردەگێڕمە سەر زمانە شیرینەکەمان ، وە هەر ئەو ناوە پڕشنگدارە سەرنجی منی ڕاکێشا کە ئەو نووسینەی ڕۆژنامەنووسی چیکی { پێتر کوباڵێک } وەرگێڕمە سەرزمانی کوردی و بە دوای ئەو کەسایەتیە ماندوونەناسەدا بگەڕێم و پەیوەندی پێوە بکەم بە گوێرەی ئەو نامانەی بۆ منی ناردووە { پێتر کوباڵێک } خەڵکی مۆراڤایە لە (ڕادیوی دەنگی عیراقی ئازاد) لە شاری پڕاگ کار دەکات و وەک کوردۆلۆژێک لە زووربەی زۆری ڕۆژنامەکانی چیکی و سلۆڤاکی لە بارەی پرسی کورد و کوردستان نووسین بڵاودەکاتەوە ، ئەوەی زۆر جێگای سەرنجە ئەو ڕۆژنامەنووسە چیکییە لە جیهانی تەکنەلۆژیاو ئینتەرنێتەوە سەرپەرشتی ماڵپەڕێک دەکات بە ناوی { کوردۆڤێ ئە کوردیستان } .

www.kurdove.ecn.cz

ئەو نووسەرە خەمخۆرەی پرسی کورد وەک ڕۆژهەڵاتناسێک زمانی عەرەبی و ئینگلیزی و کەمێک کوردی و فارسی دەزانێت وە ئەو نووسینەی کە من وەرمگێراوەتە سەر زمانی کوردی پێتر کۆباڵێک لە ساڵی 2002 بە زمانی ئینگلیزی نووسیویەتی و بڵاوی کردۆتەوە بە ناوی { لێکۆڵینەوەی ئەکادیمیانەی کوردۆلۆژی پرسی کورد و کوردستان لە وولاتی چیک و چیکۆسلۆڤاکیا پێشوو } ، وە منیش ماندووبوونی ئەو دۆستەی کورد لە چەند بەشێکدا بڵاودەکەمەوە.... ڕزگار ڕەنجەڕۆ

لێکۆڵینەوەی ئەکادیمیانەی کوردۆلۆژی پرسی کورد و کوردستان لە وولاتی چیک و چیکۆسلۆڤاکیا پێشوو .. پێتر کوباڵێک / 2002

لێکۆڵینەوەو خوێندنی ئەکادیمیانە لەبواری کوردۆلۆژی دا هەر سەرەتای سەدەی بیستەم کە دامەزرا لەسەر بنە مایەکی زانستی لە زانکۆکانمان بەداخەوە دەڵێم ئەمڕۆ لەکۆماری چیک ئەو بەشەگرینە نەما لەزانکۆی کارلۆڤۆ بە شی ڕۆژهەڵاتناسی ، بێ گومان و دڵنیام وولاتەکەم مەبەستی کەم کردنەوەنیە لەنرخی مەسەلەیەکی وا گرینگ چونکە مێژووی مەسەلەی کورد و کوردستان سەردەمانێکی زووە کە سەرنجی زانستپەروەرانی چیکی بۆ خۆی

ڕاکێشاوە بۆ زیاتر سەلماندنی ئەو نووسینەم بەکورتی بەچەند هەنگاوێک بەمێژووی مەسەلەی کورد دادێم هەر لە سەدەی ١٩ وەتاکو ئەو ڕۆژەی کەمن زانیاریم هەیە .

شوێنەواری کورد لە خوێندن و لێکۆڵینەوەی زمانە ئێرانەکان لە بەشی ڕۆژهەڵاتناسی :

دوای ئازادی و سەربەخۆی گەلی چیک و سلۆڤاک و دامەزراندنی کۆماری فیدرالی چێکۆسلۆڤاکیا هەتا ڕۆژانی هە لۆەشانەوەش لەزانکۆی کارلۆڤۆی پراگ بەشی ڕۆژهەڵاتناسی لەئاستێکی بەرزو ڕێزدار دا ناوبانگی لە جیهانا پە رەی سەند بوو ، دوای شەڕی جیهانی دووەم زیاتر پەرەی سەند بە کردنەوەی بەشی ئەدەب و وێژەی فارسی و تاجیکی کە لەلایەن هەشت ڕۆژهەڵاتناسی چیکی سەرپەرشتی دەکرا لەوانە پرۆفیسۆر (یــان ریــپـکە ١٨٨٦–١٩٦٨) سەرپەرشتی هونراوەی سەردەم و چیرۆکی فارسی دەکرد ، هەروەها ڕۆژهەڵاتناس دکتۆر (یــان چــێــیــپــێــک ١٩٢١ – ١٩٨٦) سەرپەرشتی ئەدەب و وێژەو فۆلکلۆری ئێرانی دەکرد ، هەوڵ و کۆششی ئەو دوو ڕۆژهەڵاتناسە ڕاستەوخۆ لەنوسینەکانیان پەنجەیان بۆ مێژووی کورد بردووە و ڕۆڵی بەرچاویان هەبووە لەهێنانی کوردۆلۆژی بۆ ناو بەشی ڕۆژهەڵاتناسی زانکۆی کارلۆڤۆ لە پراگ ، بۆ نموونە پرۆفیسۆر (یــان ڕ یــپــکە) نازناوی (نیزامی پاراست) لەنووسینەکانیدا بۆ خۆی دادەنا ئەو نازناوەشی لەشاعیری گەورەی فارس (نیزامی ١١٤١ – ١٢٠٩) وەوەرگرتبوو ئەوەی جێگای سەرنجە کە شاعیر(نیزامی) نیوەکورد بوو وە بەشێک لەشیعرەکانی نامۆ نەبوون لە فۆلکلۆری کوردی .

گەڕیدەکانی چیک لە کوردستان :

دکتۆر (یــان ڤــیــلــێــم هــێــلــفــەر ١٨١٠ – ١٨٤٠)یەکەمین گەڕیدەی چیکە کە لەنزیکەوە پەیوەندی بە کوردستانەوە کردووە گەشتەکەی لەسەرەتادا بەمەبەستی هیندوستان بووە بەڵام لەسوریا ساڵی ١٨٣٦ لەگەڵ گرووپێکی گەڕیدەی بەریتانی بەسەرپەرشتی (کۆلۆنێل چێسنی) یەکدەگرنەوە کە کار لە چاکردنەوەی هەردوو پاپۆرە هەڵمیەکەیان دەکەن لەگەڵیان گەشتی ئاوی دەست پێدەکات لەرووباری فوراتەوە دێنە ناو کوردستان دکتۆر هێلفەر لەگەڵ هاوسە ری ژیانی دا (پاولینەدێس گرانگێس) هەرچەندە توشی زۆر گیروگرفت و کۆسپ دەبن و یەکێ لەپاپۆرەکان نقوم دە بێت کەچی هەر بەردەوام دەبن و هەتا دەگەنە بەغدا زیاتر لە ساڵێک بە ناو کوردستان دا دەسوڕێنەوە بۆ کۆکردنە وەی مێژووی کورد کەچی مەرگ مەودای دکتۆر هێلفەر نادا پاش کۆچی دوای ساڵی ١٨٧٧ هاوسەرەکەی بیرەوەریە کانی لەکتێبێکدا بەناوی (گەشتەکەی یــان ڤــیــلــێــم هێلفەر بۆ هیند و ئاسیای نزیک) لەشاری (لایپزیگ) بە چاپ دەگەیەنێ . جوگرافیاناسی چیک دکتۆر (یۆزێف ڤوونش ١٨٤٢ – ١٩٠٧) سەرەتا بە یارمەتی کتێبخانەی ڤیە ننا لەنزیکەو ەئاشنایەتیەکی تێۆری پەیداکرد لەگەڵ ناوچەکانی باکووری کوردستان بە تایبەتی لە دەستنووسە کانی یەکەمین گەڕیدەی ئەوروپایی بۆ کوردستان (ماوریزیۆ گارزۆنی) کە لە کتێبێکدا بە ناوی (ڕێزمان و دەنگە کان لەزمانی کوردی دا) ساڵی ١٧٨٧ بە چاپ گەیەندرابوو ، هەر بۆ زیاتر لێکۆڵینەوە لە مێژوو و زمانی کوردی ساڵی ١٨٨٢ و ١٨٨٣ گە شتەکەی دەستپێکرد بۆ کوردستان ، لەم گەشتەیدا شارەزایەکی زانستیانەی بەرچاوی بە دەست هێنا ساڵی ١٨٨٣ – ١٨٩٠ لە گۆڤارە جیاجیاکانی پراگ ئەو نووسینانەی بڵاوکردەوە (ئەرزەرۆم ، سە یرانێک بۆ وان ، لە دەرسیمەوە ، لەناو چیاکانی کوردان) . لەسەدەی بیستەمدا نووسین و لێکۆڵینەوە دەربارەی کورد و کوردستان زیاتر پەرەی سەند و گرینگی پێدرا لەچیکۆسلۆڤاکیا بە تایبەتی لە لایەن ڕۆژهەڵاتناسان (یــرژی هــانــزێــلــکا) لە دایکبووی ١٩٢٠ و ئەندازیار (مــیــرۆســلاڤ زیــکــمــونـــد) لەدایکبووی ١٩١٩ زیکمۆند ساڵی ١٩٦٠ بە ئۆتۆمۆبیل هاتە کوردستانی عیراق پاشان بە کۆمەڵێک بەڵگەو وێنەی فۆتۆگرافی لە ئەڵمانیا کتێبی (کوردستان : وڵاتی ڕاپەڕین و ئەفسانەو هیوا) بە چاپ گەیاند .

ماویەتی...